

Onderzoek Geriatric Rehabilitation for older patients with COPD; integration of rehabilitation and palliative care

Door Leonore van Dam van Iselt
Promotie 4 april 2019, Leiden

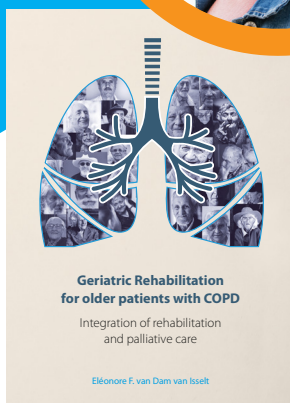
Aanbevelingen

Aanbevelingen voor de praktijk

1. Op basis van de onderzoeksresultaten zou het GRZ_COPD zorgpad beschikbaar moeten zijn voor alle patiënten binnen deze specifieke doelgroep en setting.
2. Het gebruik van de Clinical COPD Questionnaire (CCQ) wordt aanbevolen, zowel in de praktijk als in wetenschappelijk onderzoek.
3. Het gebruik van gestandaardiseerd multidimensionaal assessment van symptomen (inclusief pijn) is van groot belang, in alle fasen (stabiel en tijdens exacerbaties) en stadia (van matig tot zeer ernstig COPD) van de aandoening.

Aanbevelingen en vragen voor vervolgonderzoek

1. Zijn de huidige resultaten ook op de langere termijn te behouden?
2. Is het GRZ_COPD zorgpad kosteneffectief?
3. Welke factoren bepalen de motivatie van patiënten voor het zorgpad en hoe is deze te verbeteren?
4. Wat zijn relevante uitkomstmaten voor functioneel herstel en participatie voor deze specifieke groep patiënten?
5. Ontwikkel een valide en betrouwbaar multidimensionaal instrument voor het meten van de symptoomlast van patiënten met COPD. Specifieke interventies voor optimale symptoomcontrole (zoals pijn, vermoeidheid en slapeloosheid), moeten worden ontwikkeld, geëvalueerd en geïmplementeerd, bijvoorbeeld als onderdeel van het GRZ_COPD zorgpad.

KORT

Het centrale doel van dit proefschrift was om te onderzoeken of het GRZ_COPD zorgpad haalbaar en effectief is.

Deel I: Het GRZ_COPD Zorgpad

Het GRZ_COPD zorgpad is een ziekte-specifiek multidisciplinair patiënt-georiënteerd revalidatieprogramma dat revalidatie integreert met palliatieve zorg. Het wordt aangeboden binnen de setting van de geriatrische revalidatiezorg (GRZ) en is bedoeld voor oudere patiënten met COPD, opgenomen in het ziekenhuis vanwege een acute exacerbatie (longaanval) en achteruitgang van gezondheidsstatus.

Het uiteindelijke doel van het behandelprogramma is het verbeteren van de algehele gezondheidsstatus van deze patiënten en het voorkomen van complicaties zoals recidiverende exacerbaties en heropnames.

Het volledige proefschrift is te downloaden als e-reader (en via de help-functie toe te voegen als app aan uw startscherm van uw computer, telefoon of tablet/ipad) via [deze link](#). Onderzoeken binnen het UNC-ZH-netwerk zijn ook te vinden op onze website www.unc-zh.nl.

Deel II: Pijn bij patiënten met COPD

Binnen het onderzoek is een specifieke focus aangebracht op pijn bij patiënten met COPD. Veel oudere patiënten met (zeer) ernstig COPD hebben slechte kwaliteit van leven en een beperkte prognose. Optimale symptoomcontrole wordt beschouwd als een belangrijk doel van de behandeling, zowel vanuit het perspectief van revalidatie als van palliatieve zorg. Daarom wordt in de literatuur gepleit voor meer integratie van revalidatie en palliatieve zorg voor deze groep patiënten met een chronisch progressieve aandoening. Uit de recente literatuur kwam naar voren dat pijn ook een relevant, maar vaak niet herkend, onderschat en daardoor vaak onderbehandeld symptoom lijkt te zijn bij patiënten met COPD.

Het Universitair Netwerk voor de Caresector Zuid-Holland (UNC-ZH) bestaat uit het LUMC en negen zorginstellingen in Zuid-Holland.

Conclusies

1. Een ziekte-specifiek geriatrisch revalidatieprogramma dat revalidatie integreert met palliatieve zorg-aspecten, het GRZ_COPD zorgpad, is nodig en haalbaar en laat een gunstig effect zien op de gezondheidsstatus en de exacerbatiefrequentie, bij oudere patiënten met COPD opgenomen in het ziekenhuis vanwege een acute exacerbatie.
2. Pijn bij patiënten met COPD is een relevant symptoom met belangrijke klinische consequenties en verdient daarom meer aandacht.

Het GRZ_COPD zorgpad uit dit onderzoek wordt verder uitgewerkt voor verspreiding en praktische toepassing.

Coördinatie vanuit LUMC Public Health en Eerstelijns geneeskunde, Leiden, UNC-ZH@lumc.nl, 071-526 86 55 (secretariaat)